

UOT:73.76.

1960-1980 – Cİ İLLƏR AZƏRBAYCAN RƏNGKARLIĞININ GÖRKƏMLİ NÜMAYƏNDƏLƏRİ

Professor Məmmədov Şaiq Murtuzəli oğlu

Gəncə Dövlət Universiteti

Sahiqm978@gmail.com

Xülasə: 1960-1980-ci illər Azərbaycan rəngkarlıq sənətinin çiçəklənmə dövrüdür. Məqalədə bu illərdə rəngkarlıq sənətimizin inkişafında xüsusi xidmətləri olmuş rəngkar rəssamlarımızın əldə etdikləri nailiyyətlərdən və yaratdıqları sənət incilərindən bəhs olunur.

Açar sözlər: çalar, palitra, üslub, monumental, kompozisiya

Key words: palette, style, color, monumental, composition

Ключевые слова: оттенок, палитра, стиль, монументал, композиция

1960-80-ci illərdə respublikanın coşğun və zəngin həyatı ilə incəsənətin əlaqəsi genişlənir, rəssamlar müasirliyin aparıcı mövzularına, əsl novatorluğa, bədii forma zənginliyinə və təzəliyinə maraq göstərir, milli özünəməxsusluğu ilə fərqlənən dolğun və təsirli obrazlar yaratmağa çalışırlar.

Həmin dövrdə incəsənətə novatorluq, orijinal axtarışlar ruhu gətirmiş olan orta və gənc nəsillərə mənsub rəssamların yaradıcılıq fəaliyyəti həlledici rol oynayır.

Durğunluq illərində sənətdə nəzərə çarpan həyatı passiv-seyrçi, illüstrativ səpgidə köçürmək kimi mənfi cəhətlər aşkarlıq dövründə təcridən aradan qaldırılır, rəssamlar arasında varlığın fəlsəfi idrakına, müasirlərin mənəvi aləminin, zəkasının, hiss və həyəcanlarının təhlilinə meyl artır. Əsərləri üslub, kompozisiya və plastik cəhətdən həll etmək prinsipləri gözə çarpacaq dərəcədə dəyişir, təzələnir, onların plastik-bədii quruluşunda yeni əlamətlər, dramatik, epik, lirik, romantik intonasiyalar duyulur, ümumiləşdirici, lakonik, monumental formalara, koloritin dekorativliyinə, ifadəliliyinə, forma və rəng çalarlarının ekspressiyasına meyl güclənir. Bütün bunlar istedadlı fırça ustalarının və gənc rəssamların bədii ifadə vasitələri ehtiyatının və rəng palitrasının zənginləşməsinə təkan verir. Onların axtarışları və tapıntıları bütün kollektivin fəaliyyətini istiqamətləndirir.

Azərbaycan rəssamlığında «sərt üslubun», «qəhrəmanlıq-dramatikmeylin» parlaq nümayəndəsi, özünəməxsus ehtiraslı, daxilən həyəcanlı, qənaətcil bədii dəsti-xəttə malik istedadlı fırça ustası Tahir Salahovdur. Kompozisiyanın, koloritin lakonikliyi və monumentallığı ilə fərqlənən dinamik tablolarının obrazları ciddidir və əzəmətlidir. Salahov - sənaye Bakısının, dərinliklərindən “qara qızıl” çıxarılan Xəzərin əzəmətli mənzərəsinin ilhamlı nəğməkarıdır. Sevimli mövzusuna sadıq qalan sənətkarın 60-80-ci illərdə sənaye mənzərələrinin gözəlliyini və qüdrətini canlandıran tabloları qəhrəmanlıq vüsəti və romantik ruhla aşılınmışdır. Salahov həyatın dinamikasında, ritmində əsl zəhmət romantikasını duya bilən müasir mövzu rəssamıdır. Yaradıcı insanın təbiət üzərində təntənəsini əks etdirən «Yeni dəniz» (1970), «Xəzərdə səhər» (1987) tabloları obrazların ciddi sadəliyi, əzəməti, siluetlərin aydın ahəngi ilə fərqlənir. «Yeni dəniz» əsərinə görə rəssam respublika Dövlət mükafatına layiq görülmüşdür.

Dəniz fəhlələrinin qəhrəmanlığını tərənnüm edən «Xəzərdə səhər» (1985) tablosunda müasirlərimizin ümumiləşdirici obrazı verilmişdir. Salahovun portretləri intellektuallığı, psixoloji xarakteristikanın dərinliyi, kompozisiya və koloritin kamilliyi ilə insanı valeh edir. Zəmanəmizin görkəmli bəstəkarı D. Şostakoviçin (1976) portreti haqlı olaraq müasirportretçilik

sənətinin zirvələrindən biri sayılır. Əsər klassik rus ziyalı portretləri ruhunda fırçaya alınmışdır. Salahov yaradıcılığının mövzu diapazonu genişdir, xalq şairi Rəsul Rzanın (1971), mehribanlıq, gözəllik duyğusu ilə dolu «Anamın portreti»ni (1980), «Qadın portreti»ni (1984) məharətlə yaratmışdır. «Nardaran kəndi» (1974), «Köhnə Ramana», «Sakit Xəzər» (1974), «Mərdəkan qalası» (1978) mənzərələri, «Günəşli səhər» (1978), «Çiçəkləyən nar» (1978), «Abşeron səhərçağı» (1984) natürmortları, xarici ölkələrin - İtaliya, Fransa, Amerika, İspaniya həyatına həsr olunmuş çoxlu əsərləri iləbədi mədəniyyətimizi xeyli zənginləşdirmişdir.

Realist sənətin ən yaxşı ənənələri əsasında yetişib boya-başa çatmış Salahov yaradıcılığı milli mədəniyyətimizin inkişafına gözəl hədiyyədir.

Əsərləri məzmun genişliyi, kolorit zənginliyi, yüksək ahəngdarlıqla fərqlənən görkəmli fırça ustası Mikayıl Abdullayev 1960-80-ci illərdə olduqca məhsuldar çalışır. Onun yaradıcılığı obrazların poetik ümumiləşdirilməsi, daxili ehtiraslılığı, psixoloji dərinliyi ilə səciyyəlidir. Hələ «Hindistan silsiləsində» aydın şəkildə özünü göstərən bu xüsusiyyətlər, onun proqram əhəmiyyətli «Çəltik becərən qızlar» (1970) diptixində böyük ideya-emosional vüsətilə səsləşir. Abdullayevin sənətkar dünyaduyumuna milli ənənələrin müasirliklə üzvi şəkildə qovuşduğu kənd həyatı, kənd sakinlərinin mənəvi aləmi, məişəti, fəaliyyəti üçün səciyyəvi poetik intonasiyalar yaxındır. Monumental səciyyəli «Çəltik becərən qızlar» tablosu müasir qadınlarımıza xas olan nəcib xüsusiyyətləri naplaq və əlvan boyalarla canlandırır. Əsər Respublika Dövlət mükafatına layiq görülmüşdür. Rəssamın bu sevimli mövzusu həmçinin «Anaların gəncliyi» (1972) və bir sıra ümumiləşdirici surətlərdə də şairanə ifadəsini tapmışdır.

Daim insan və zaman probleminin estetik təcəssümü haqqında düşünən rəssam «Pambıq»(1977),«Üzümlər»(1982), «Xaçmaz qızları»(1978), «Qələbə bayramı»(1985),«Qış qayğıları»(1984)tablolarında işıqlı, nikbin boyalar, intim-psixoloji çalarlar, nüanslar dilində qadın gözəlliyini tərənnüm edir. Bu əlvan, rəngarəng əsərlərdə doğma Azərbaycan diyarının gözəlliyi, bol məhsullu tarlaların bərəkəti, günəşli təbiətin şəriyyəti əsl səadət simfoniyası kimi səslənir. Abdullayevin obrazlar diapazonun genişliyi haqqında yaratdığı zəngin portret qalereyası canlı təsəvvür verir. Pianoçu Fərhad Bədəlbəylinin (1975), pambıqçı Şamama Həsənovanın (1976), mütəfəkkir şair Nəsiminin (1972), mexanizator Tərlan Musayevanın (1980) portretləri bu qalereyada şərəfli yer tutur. Abdullayev xalqlar dostluğu, beynəlmiləçilik ideyalarının tərənnümçüsüdür. O, Zaqafqaziya xalqlarının tarixi dostluğuna, rus xalqının mədəniyyət xadimlərinə maraqlı əsərlər həsr etmişdir. Hindistana, Əfqanıstana, Polşaya, İtaliyaya həsr olunan tabloları dərin ictimai vüsətə malikdir. Hindistan silsiləsinə daxil olan bir çox etüd və tablolar, o cümlədən «Benqal qızları»,«Ana», «Balaca Çandra», «Rəcəstan qadınları» və s. dünya şöhrəti qazanmış, Nehru adına Beynəlxalq mükafata layiq görülmüşdür.

Doğma təbiətin ehtiraslı və nikbin boyalarla tərənnümüxalq rəssamı Səttar Bəhlulzadə yaradıcılığının başlıca xüsusiyyətlərindən biridir. Respublikamızın müxtəlif guşələrini - bağlar diyarı Qubanı, günəşli Abşeronu, yaylaqlar, yaşıllıqlar məskəni Qarabağı, qızmar Muğanı canlandıran mənzərələri nəğmə kimi lirik və şairanədir, boyaları şəffaf və havalıdır. Rəssamı daim cənub təbiətinin saf bahar nəfəsləri əsrarəngiz obrazları cəzb edirdi. O, baharın xoş nəfəsinə, doğma çöllərin, çiçəkləyən meyvə bağlarının yeni görkəm alan gözəlliyinə, dağların, şlalələrin əzəmətinə məftun olmaqdan yorulmazdı, təbiətdə yenilik əlamətlərini və müasir ritmləri həssaslıqla duya bilirdi. Həyatının son illərində yaratdığı «Əsrarəngiz torpaq», «Dağ gölü», «Göyçay», «Xəzərin sahili», «Xəzər gözəli», «Azərbaycan nağılı», «Suraxanın alovları» (1970-74) kimi məşhur mənzərələri məhz bu səpgidədir. Həmin mənzərələrdə incə lirik

duygular ilə pərvaz edən romantik xəyal və arzular bir-birinə qovuşur. Mənzərələrin mövzusu, təsvir motivləri ilə həmahəng olaraq rəssamın dəsti-xətti də dəyişir, ehtiraslı, həyəcanlı palitrasında postimpressionistlərin üslubunu xatırladan rəng yaxıların intitrəyişi və narahat ritmi aşkara çıxır. «Vətənimin baharı», «Naxçıvanda payız», «Şamaxı üzüm bağları», «Şahnabad şəlalələri», «Zəfəran natürmortu», «Gəlin otağı», «Abşeron narı» (1970-74) kimi tablolarında onun dəsti-xətti koloritinə, zərif, yumşaq rəng çalarlarına görə, sərbəst «improvizasiya» sayağı yazı üslubuna görə ilk baxışdan tanınır, insanı valeh edir. Mənzərələrində, intim-lirik ruhlu natürmortlarında xalq sənəti, miniatür ənənələri ilə üzvi əlaqə duyulur, həmin əsərlərin dekorativ quruluşu Azərbaycan xalça və tikmələrinin cazibədar naxışlarını xatırladır. Lirik mənzərələr silsiləsinə görə Səttar Bəhlulzadə respublika Dövlət mükafatı ilə təltif olunmuşdur.

Toğrul Nərimanbəyovun romantik fırçası üçün koloritin ifadə qüvvəsi, ekspressiyası və cəsarətli ritmi, obrazların miqyaslılığı, emosional vüsəti səciyyəvidir, onu güclü xarakterlər, coşğun *ehtiraslar*, qızgın həyəcanlar düşündürür. «Torpağın bərəkəti» (1977), «Məhsul bayramı» (1980), «Bakıda yay» (1984), «Moskva», «Günəşli gün» (1986) kimi silsilə əsərlərdə işıqlı, nikbin intonasiyalar çoxluq təşkil edir. Rəssam müasirliyin gərgin romantikasını parlaq və ehtiraslı boyaların dili ilə ifadə etməyə çalışır. Dolğun və ifadəli üslub axtarışlarında Nərimanbəyov müasirənənələrə arxalanır. Boyaların uyarlılığı, dekorativliyi, «Azərbaycan çöllərində», «Tarla düşərgəsində», «Çiçəklər», «Nar» (1985-86) kimi natürmort və mənzərələrini səciyyələndirir. Bunlar sanki torpağın həyat dolu şirəsindən, qızmar Abşeron günəşindən, Göyçayın, Zaqatalanın cövlan edən gur boyalarından yoğrulmuşdur. Bu əsərlərinə görə rəssam SSRİ Dövlət mükafatına layiq görülmüşdür.

Nadir Əbdürrəhmanovun «Bizim dağların adamları» (1971), «Zəngilanın üzüm bağları» (1983), «Azərbaycan dağlarında bahar» (1985) tabloları əhvali-ruhiyyə baxımından liriktir, emosionaldır. Səfalı dağ rayonlarında yaşayan insanların obrazları mülayim, seyrkar səpgidədir, gərgin hərəkət, kəskin emosiyalar sanki onlara yabançıdır. Rəssamı adi hadisələrin milli özünəməxsusluğu, poeziyası maraqlandırır. Kənd sakinlərini əsrarəngiz təbiət qoynunda təsvir edərək, onların qarayanız sifətlərində, əlvan libaslarında xüsusi gözəllik, cazibədarlıq tapır. «Qara köldə səhər», «Səhər» (1986) lirik mənzərələrindən, həmcinin xarici ölkələrin Əfqanıstan, İraq xalqlarının həyatına həsr olunan şəkil silsilələrindən göründüyü kimi, rəssam milli məişətin ən səciyyəvi səhnələrini müasir dünyaduyumu süzgəcindən keçirir, yumşaq, axıcı, şərti-dekorativ rəng səthlərinin, poetik ahəngini mənalandırmağa nail olur. «Azərbaycan dağlarında bahar» triptixinə, «İsmayılı motivi», «Zəngilan üzüm bağları» mənzərələrinə görə rəssam Respublika Dövlət mükafatına layiq görülmüşdür.

Asəf Cəfərovun yaradıcılıq simasının fərqləndirici xüsusiyyətləri obrazların dürüstlüyündə və ifadəliyində, koloritin dolğun və uyarlı rəng ahəngdarlığındadır. Təkcə Hindistan həyatına həsr olunan «Qolbağ seçən qızlar» tablosuna istinad edib məhz belə qənaətə gəlməkmümkündür. Kənd məişətinə maraq göstərən rəssam ən yaxşı tablolarında incə rəng çalarları işlədir, koloritin ifadəli çıxmasına meyl göstərir. «Abşeron» mənzərələr silsiləsi, «Oyanma» (1971), «Oğullar» (1975), «Üzümçülər» (1984), «Kitabxanaçı Babayeva», «Çəhrayı paltarlı tələbə» (1986) və digər tablolarından göründüyü kim onun dolğun palitrasında rəng incəlikləri yaxıların kəskin ritmi ilə qovuşur.

Müasir sənayenin poeziyası, qədim memarlıq abidələrinin ciddi gözəlliyi, təbiətin əzəli və əbədi əzəməti Rəsim Babayevin mənzərələrinin əsas təsvir motivləridir. Mazut nəfəsli torpağı, iri çənləri, butan kürələrini, küləkdən, qızmar günəşdən cadar-cadar olmuş çölləri, qayaları,

daşlı-kəsəkli yerlərdə bitən ağacları təsvir edən «Torpaq», «Dağlar», «Püstə ağacı» (1970), «Bahar haqqında xatirə» lövhələri geniş təsəvvürlər, həyat haqqında, xeyirlə şərin mübarizəsi haqqında fəlsəfi düşüncələr doğurur. «Təcavüz» (1970), «Hərbi psixoz», «Qaçaq Nəbi» (1969), «Ailə» (1971) kimi tablolarında təsirli poetik formalar vasitəsilə alınan simvolika, alleqoriya, assosiativ sözlü elementlər üstündür. «Müharibə veteranı», «Çayçı Məmməd» (1971), «Mənim bağım» (1986) və digər tabloları insan və həyat problemindən bəhs edir. Dünyada sülh naminə, təcavüzə, zülmə, müharibəyə qarşı nifrət motivləri Rasim Babayevin rəmzi-alleqorik silsilə «Dünyanı qorumaq lazımdır» (1987) tablolarında mərkəzi mövqe tutur. O, milli ənənələri, folklorla məxsus sadələşməyi, fərdi özünü ifadə prinsipini vacib sayan novatorçu rəssamlarımızdandır.

Mövzu dairəsinə və milli həyatın qabaqcıl təmayüllərinin əhatəsinə görə Azərbaycan dəzgah rəngkarlığı çoxcəhətlidir. Burada mövzuvə *janr* zənginliyi ilə yaradıcılıq fərdiyyətlərinin rəngarəngliyi üzvü olaraq birləşir. Yaşlı, orta və gənc nəsillərə mənsub olan rəssamlar müxtəlif janrlarda müvəffəqiyyətlə çalışaraq müasirlərimizin parlaq, xatirədə qalan obrazlar qalereyasını yaratmışlar.

Böyükəğa Mirzəzadə «Xəzər neftçiləri» (1971), «Kəndimizin qızları» (1972) kimi tablolar, əlvan, günəşdən bərq vuran mənzərə və natürmortlarla yanaşı bir sıra portretlər də yaratmışdır. Canlı insan xarakterlərinə nüfuz etmək baxımından rejissor Şəmsi Bədəlbəylinin (1977), rəssam Rasim Babayevin, müğənni Zeynəb Xanlarovanın (1981) portretləri maraqlıdır.

Müxtəlif nəsilləri təmsil edən rəngkarlar əsərlərinin janr və üslub cəhətdən rəngarəngliyinə xüsusi fikir verir, tematik şəkillər, portret, mənzərə və natürmortlar yaradırlar. Zəngin rəng duyumuna malik Qafar Seyfullayevin «Toy» (1977), «Mürəbbi qız» (1980), «Naibənin portreti» (1987) və digər əsərlərində koloritin dolğunluğu, boyaların ahəngi gözə çarpır.

Ən adi məişət səhnələrində poetik mənə tapan Tələt Şıxəliyevin rəng palitrası incə tonlar, nüanslar dilində insanın yaşadığı psixoloji həyəcanları, ehtirasları aşkarlayır. «Həkimin yanında» (1972), «Çayxana» (1973), «Kos-kosa», «Analıq», «Uşaq xatirələri» (1975-79) silsiləsinə daxil olan digər tablolar, təmkinli, düşüncəli qadın portretləri, rəssamın avtoportretləri, eləcə də lirik mənzərə və natürmortları canlı rəngyaxıları, qızılı-narıncı tonların nisbəti, ahəngi baxımından olduqca emosional təsir bağışlayır.

Əli Verdiyevin dəst-xəttində dəqiq və aydın rəsm mühüm yer tutur. «Savadsızlığın ləğvi» (1970), «Əmək qələbəsi» (1975), «Lenin və Nərimanov» (1980) kimi tabloları kompozisiya bütövlüyü, lakonikliyi, boyaların ciddiliyi, qənaətcilliyi, obrazların monumentallığı ilə fərqlənir. Məşhur neftçi-geoloq - alim F. Salmanovun (1973), əmək adamlarının, qızların, uşaqların portretləri real və ahəngdar boyalarla rəsm olunmuşdur. Böyük Vətən müharibəsinə «Təslim», «Qələbə», «41-ci ilin 22 iyunu» (1985) tablolarını həsr etmiş, «Babək» (1987) tablosunda xalqımızın qəhrəmanlıq keçmişini canlandırmışdır.

Müxtəlif janrlarda bir sıra maraqlı əsərlər yaratmış olan tanınmış rəssamlardan Baba Əliyevin, Əyyub Məmmədovun, Elbəy Rzaquliyevin, Nadir Qasimovun, Vidadi Nərimanbəyovun, Lətif Feyzullayevin, Həsən Haqverdiyevin, Əbdülxalığın, Hafiz Məmmədovun, Kamil Xanlarovun, Xalidə Səfərovanın, Kamil Nəcəfzadənin, Ağə Mehdiyevin, Cahangir Rüstəmovun ən uğurlu tabloları nikbin hissiyatla, həyat eşqi ilə aşılanmışdır.

Azərbaycan rəssamları müasirlərimizi realist ümumiləşdirmə mövqelərindən təsvir edir, adi gündəlik hadisələrdə kerçəkliyin estetikasını, qurub-yaradan insanın mənəvi aləminin

gözəlliyini, ona xas olanləyaqəti, daxili inamı, yaradıcı fəallığı və həyatsevərliyi dərk etməyə çalışırlar. Müasir insanın, fəhlənin, yaxud tarla əməkçilərinin, ziyalıların, mədəniyyət xadimlərinin mənəvi zənginliyi rəssamlar üçün tükənməz mövzu təşkil edir. Tematik tablolar süjetin və obrazların mürəkkəbliyi ilə fərqlənməsələr də, tamaşaçıları düşündürür, onların nəzərlərini oxşayır. İnsanın gündəlik məişətini göstərərəkən rəssamlar müasirlərimizin mənəvi keyfiyyətlərini, düşüncə və hisslərini, əxlaqi görüşlərini və ictimai ideyalarını təhlil etməyə nail olurlar.

Tarixi janrda, uğurla çalışan M. Abdullayev, N. Əbdürrəhmanov, T. Nərimanbəyov, E. Rzaquliyev, Ə. Verdiyev, O. Sadıqzadə, Ə. Hüseynov xalqımızın qəhrəmanlıq keçmişinə, inqilabi mövzulara, Nəriman Nərrimanova bir sıra tablolar həsr etmişlər.

Elbəy Rzaquliyevin «İnqilabi Bakı» (1970), «Qələbə bayramı» (1975), Toğrul Sadıqzadənin «Bakı-1917-ci il», Nadir Əbdürrəhmanovun «Oktyabrın əks-sədası» (1977), Əbdülxalığın «Nərimanov kəndlilər arasında» (1986), Ə. Əsgərovun «Smolnı. 1917-ci il» (1987) kimi tarixi lövhələri, Vidadi Nərimanbəyovun Böyük Vətən müharibəsi mövzularında çəkdiyi «41-ci il», «And» və digər tabloları mübarizə pafosu ilə, azadlıq ideyalarının təntənəsinə inamla doludur. Kəskin ictimai ziddiyyətlər, gərgin dramatak ehtiraslar, sınaqlı müharibə illərinin məhrumiyyətləri - bütün bu motivlər rəssamlar tərəfindən qəhrəmanların psixologiyasına, mənəvi aləminə nüfuz etmək yolu ilə təcəssüm olunur.

Müasirlərimizin obrazları portret janrının aparıcı mövzusunı təşkil edir. Rəssamlardan Tahir Salahovun, Mikayıl Abdullayevin, Böyükağa Mirzəzadənin, Salam Salamzadənin, Tağı Tağıyevin, Oqtay Sadıqzadənin, Güllü Mustafayevanın, Həsən Haqverdiyevin, Əli Verdiyevin, Nəcəfqulunun, Hafiz Zeynalovun yaradıcılığında portret janrı *mühüm* yer tutur. Azərbaycan portret rəngkarlığı milli özünəməxsusluğu ilə fərqlənir. Şəxsiyyətin ruhi aləminin dərinədən açılmasına onunla tam, qırılmaz vəhdət təşkil edən tipajın, əlbəsinin, əşyanın dəqiqliyi yardım göstərir. Ən uğurlu portretlər müasirlərin surətlərində qəlb aləminin zənginliyinin və mürəkkəbliyinin ifadəsi və *təhlili* ilə səciyyələnir. Neftçilərin, pambıqçıların, balıqçıların, psixoloji çalarların müxtəlifliyi ilə, qəhrəmanlıq, poetik, intim - lirik intonasiyalarla fərqlənən bir çox portret obrazlarının başlıca qayəsini həyata, əməyə məhəbbət ideyası təşkil edir. Yazıçıların, artistlərin, bəstəkarların, rəssamların portretlərində də fərdi xarakteristikanın dəqiqliyi ilə təsvir olunan şəxslərin peşəsinin, yaradıcılıq xüsusiyyətlərinin təhlili bir-birinə qovuşur. Lakin portret janrının inkişafında müəyyən qüsurlar *dağozə çarpır*. Sərgilərdə, o cümlədən «10-cu beşilliyin əmək qəhrəmanlarının portretləri» sərgisində (1982) dərin obrazlılıqdan məhrum, səthi, natamam əsərlər göstərilmişdir.

Mənzərə və natürmort janrları Azərbaycan rəssamlarının sevimli janrlarındandır. Doğma təbiətlə yaxın ünsiyyətdə olan *rəssamlar* onu tükənməz ilham və poetik obrazlar mənbəyi hesab edirlər. Səttar Bəhlulzadənin, Tahir Salahovun, Mikayıl Abdullayevin, Toğrul Nərimanbəyovun, Rasim Babayevin, Asəf Cəfərovun, Nadir Qasımovun, Elbəy Rzaquliyevin, Baba Əliyevin, Fərhad Xəlilovun, Kamil Xamlarovun, Mahmud Tağıyevin, Fikrət Bağirovun, Tofiq Cavadovun, Əyyub Hüseynovun, Ağə Mehdiyevin, Səməd Haqverdiyevin ən yaxşı sənaye, şəhər mənzərələri, eləcə də «təmiz təbiət» mənzərələri lirik, *poetik intonasiyalarla* aşlanmışdır. Sənaye və şəhər mənzərələrinin sərt cizgi ritmində, səthlərin dəqiqliyində, yığcam koloritində realist mənzərəçilik sənətinin novatorluq ənənələri aydın nəzərə çarpır. Milli ənənələr ruhunda işlənmiş intim-lirik kənd mənzərələri üçün də belə müasirlik duyğusu səciyyəvidir. Abşeronun neftdən yağrulmuş qızılı qumları, Xəzərin mavi tənhalıqları qoynunda

yüksələn estakadanın, buruqların yaraşıqlı siluetləri, Bakı və Sumqayıtın neft çənləri və kimya kombinatlarının möhtəşəm qurğuları, süni deryağaların və kanalların ayna suları, Qubanın güllü-çiçəkli bağları, Lənkəranın çay plantasiyaları, Muğanın ucsuz-bucaqsız pambıq çölləri, Şirvan düzünün məhsuldar taxıl tarlaları, Kəpəzin və Şahdağın zirvələri, bir sözlə günəşli Azərbaycanın bərəkətli təbiəti, insan əli ilə siması dəyişdirilən ətraf mühitin gözəlliyi və rəngarəngliyi - rəssamları ilhama gətirən mənzərə motivləri məhz bunlardır. Tahir Salahovun, Toğrul Nərimanbəyovun, Tələt Şıxəliyevin, Asəf Cəfərovun, Xalidə Səfərovanın, Fikrət Bağirovun natülmortlarında doğma torpağın bərəkəti, cənub günəşinin əlvan boyaları, meyvələrin, çiçəklərin, müxtəlif əşyanın heyranediciliyi gözəlliyi vəsf olunur.

Müasir Azərbaycan dəzgah rəngkarlığında bədii üslub və *forma cəhətdən* əsl yeniləşmə prosesi gedir. Bu baxımdan 80-ci illərdə Azərbaycan təsviri sənətinin müxtəlif növ və janrlarında, o cümlədən rəngkarlıq sahəsində yeni bir mərhələnin başladığını xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Şəxsiyyətin mənəvi və *estetik* tərbiyəsinin mühüm vasitəsi olan incəsənət sahəsində yaradıcılıq azadlığının hərtərəfli çiçəklənməsi üçün geniş və parlaq *perspektivlər* açılır. Realizmin mahiyyəti, bədii imkanları haqqında yeni nəzəri müddəalar irəli sürülür, bədii ənənələrin və cərəyanların, o cümlədən modernizmin əhəmiyyətini birtərəfli və məhdud çərçivəsində şərh etmək təmayülləri aradan qaldırılır. Məhz bunun nəticəsində Azərbaycan təsviri sənətində və rəngkarlığında yeni meyillər meydana çıxır.

1980-ci illərdə təşkil olunan rəssamlıq sərgilərində yeni və novator ruhlu bədii konsepsiyalar aşkara çıxır. Əvvəllər təkcə zahiri, vizual bənzərlik meyarı ilə qiymətləndirilən realist üslub artıq yeni məzmun və ifadə prinsipləri kəsb edir, sənətdə fərdi üslub rəngarəngliyi, müxtəlifliyi müstəsna əhəmiyyət qazanır, təsvirdə şərtlilik, stilizasiya, deformasiya təzahürlərinə təsadüf olunur. Bütün bu dəyişikliklər 1986-cı ildə Tbilisidə keçirilən Zaqafqaziya rəssamlarının Biennale sərgisində və Moskvada nümayiş etdirilən «Azərbaycan CCP-nin təsviri sənəti» sərgisində öz ifadəsini tapmışdır.

Yeni bədii təfəkkür, plastik formanın, rənglərin emosional təsir gücünü artırmaq naminə aparılan axtarışlar əsasən rəssamların yeni nəslini təmsil edən Fərhad Xəlilov, İsmayıl Məmmədov, Faiq Ağayev, Fikrət Həşimov, Siruz Mirzəzadə, Qəyyur Yunusov, Fərman Qulamov, Ağəli İbrahimov, Mirnadir Zeynalov, Cingiz Fərzəliyev, Kamal Əhmədov, Sara Manafova, Marqarita Kərimova, Tahir Məmmədov və s. kimi orijinal fərdi simaya malik rəngkarların əsərlərində daha qabarıq gözə çarpar. Buraya yalnız son illərdə bədii ictimaiyyətin rəğbətini qazanmış yaşlı rəssamlardan Əşrəf Muradoğlunun və Cavad Mircavadovun da adlarını əlavə edə bilərik. Həmin rəssamlar sənətdə təkrarsız, özünüifadə prinsiplərsənə, fərdi dəsti xəttlərinə görə seçilir. Məsələn, Fərhad Xəlilov son illər ərzində doğma Abşeron təbiətini tərənnüm edən şairanə mənzərələri, tabloları ilə çıxış edir. Mavi Xəzəri, nar, əncir, zeytun ağaclarını, kənd evlərini, təbiətin dəyişən, əlvan, rəngarəng lövhələrini dekorativ və yığcam tərzdə əks etdirən rəssam milli ənənələrdən, eləcə də bəzi modernistsənət cərəyanlarının üslub xüsusiyyətlərindən faydalanır. Abşeron qadınlarını, əmək adamlarını təsvir edən «Fırtına ərəfəsində», «Səhər»adlı tablolarında, «Qala kəndində bahar», «Payız», «Bahar» mənzərələrində müəyyən ekspressiya, daxili ehtiras duyulur.

Ümumiyyətlə, rəngkarlıqda yeni forma axtarışlarına meyl göstərən gənc rəssamlar bədii folklor, miniatür, xalça sənətinin motivlərinə müraciət edir, rəmzə, yəni simvolikaya, stilizasiya və improvizasiyaya, assosiativ-şerti formalara aludə olur, bəzən şüurlu olaraq təsvirdə zahiri mübaligəyə, deformasiyaya yol verirlər. Cavad Mircavadov şərq miniatürü üslubunu primitiv

səpgidə təqlid edir. Lakin bütün bu axtarışları sənətdə mövzu, janr, bədii obrazların həlli baxımından tamamilə uğurlu hesab etmək qeyri mümkündür.

Azərbaycan rəngkarlığının gələcək çiçəklənməsi prosesi fırça ustalarının müasir incəsənətin novator nailiyyətlərinə, dünyanın mütərəqqi sənət cərəyanlarının ənənələrinə əsil yaradıcı münasibətindən asılıdır.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan incəsənəti” uşaqlar üçün ensiklopedik məlumat kitabı, I cild, Bakı, 2010, 81s
2. “Azərbaycan incəsənəti” uşaqlar üçün ensiklopedik məlumat kitabı, II-III cildlər, Bakı, 2011, 144 səh.
3. Əli Verdiyev – “Dəzgah rəngkarlığı”, Bakı, 1988, 72 səh.
4. Həbibov N. – “Azərbaycan Sovet Rəssamlığı”, Bakı, 1961
5. Kərimov R. – “Azərbaycan Sovet portret boyakarlığı”, Bakı, 1964
6. Nəcəfov M. – “Azərbaycan SSR-nin incəsənəti”, Leningrad, 1972
7. N. Həbibov – “Təsviri incəsənət haqqında”, Bakı, 1976, 76 səh.
8. “Очерки искусство Советского Азербайджана”, Баку, 1960
9. Rafiq Quliyev – “Təsviri sənətdə insan dünyası”, Bakı, 2009, 130 səh.
10. R. Əfəndi, M. Nəcəfov, M. Tərlov. – “Təsviri incəsənət”, Bakı, 1962

ВЫДАЮЩИЕСЯ ПРЕДСТАВИТЕЛИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ЖИВОПИСИ В 1960-1980 ГОДАХ

Маммадов Шаиг Муртузали оглы
Резюме

1960-1980 годы – это процветание азербайджанской живописи. В статье рассматриваются работы азербайджанских художников в области живописи и повествуется о шедеврах азербайджанских художников в изобразительном искусстве.

PROMINENT REPRESENTATIVES OF AZERBAIJANI PAINTING IN 1960-1980

Mammadov Shaiq Murtuzeli oqlu
Summary

1960-1980 was the flowering period of Azerbaijani painting. The article talks about the achievements of our painters who have made a special contribution to the development of our painting art and the paintings they have created during these years.

Rəyçi: Prof. Mərdan Məmmədov
İncəsənət kafedrasının 04 aprel 2022-ci il tarixli iclasın 08 sayılı protokolu
Daxil olduğu tarix 14 aprel 2022-ci il